

72/14 İbrahim Suresi

1. “Elif, Lâm, Râ” mukattaa harfleridir. Anlamı için bkz. www.fcr.com.tr/kuranaydinligi/hurufumukattaa
2. “İzin” kelimesi emir ve bilgi anlamında değerlendirilmiştir (Maverdî, *en-Nüket*).
3. Bu cümlenin açılımı için bkz. 74/Müddessir 31; 9/Tevbe 115.
4. Bu ayetle başlayan bölüm, Mekke’de mücadele veren Hz. Peygamber ve arkadaşlarının yaşadıkları zor yıllara dair önemli bir mesaj getirmektedir. Çünkü Allah’ın günlerinden maksad, geçmişte aynı mücadeleyi veren peygamberlere ve onlara iman eden müminlere Allah’ın yardım etmesi, düşmanlarını saf dışı etmesidir (Maverdî, *en-Nüket*). Bu süreç bazen uzun sürebilir, yıllar alabilir. Bundan dolayı Müslümanlar, sabırlı olmak zorundadır. Önyargılı müşriklerin azabı acele isteyen meydan okumaları karşısında, ümitsizliğe kapılmamak ve teenni ile hareket etmek zor olabilir ama metanet ve tevekkül imanının gereğidir.
5. Yahudilerin, şükretmeleri şartıyla verilen ahdi şartsız bir lütuf kabul ederek, nankörlük yapmalarına rağmen kendilerine yapılan vaadlerin kıyamete kadar geçerli olacağını sanmalarını eleştirmektedir. İsrail’in Arz-ı Mev’ud saplantısı böyle bir yanılmanın ürünüdür.
6. Bu ifade kapalıdır. Ellerini ağızlarına tıkayanların inkârcılar olduğu açık, fakat kendi ağızlarını mı, yoksa peygamberlerin ağızlarını mı tıkamaya kalkıştıkları belli değildir. Çoğunluk birincisini tercih ederken Hasan-ı Basrî ikincisini tercih etmiştir (Maverdî, *en-Nüket*). Biz de tercihi okuyucuya bıraktık.
7. “Rayb” kelimesi tıpkı “şekk” gibi “şüphe” anlamını içermektedir. Ancak ondan farklı olarak kaygı ve töhmet anlamlarına gelmektedir (Zebîdî, *Tâc*). Müşriklerin eski inanç ve anlayışları, aslında yanlış ve uydurma olduğu hâlde Allah’tan geldiğine inanmış ve doğru kabul etmişlerdir. Yaygın ve yerleşik hale gelen bu yanlışlara iman ettikleri için yeni gelen hak dinin Allah’tan geldiğinden kuşku ve kaygı duyuyorlar. Bir ömür inanılan şeyleri yanlış kabul edip reddetmek kolay değildir. Bundan dolayı Allah’ın onlara süre vermesi ve Müslümanların sabretmesi gerekmektedir.
8. Allah’ın verdiği nimetten kasıt vahiy ve nübüvettir (Firuzabadî, *Tenvir*; Maverdî, *en-Nüket*).
9. Kâfirlerin sürgün tehdidine karşı Allah müminleri onların yerine yerleştireceğini vaatmektedir.
10. “İstiftah” kelimesi genelde kavramsal anlam yüklenerek zafer isteği olarak tercüme edilmiştir. Oysa bu fiil, kelime anlamıyla açmak, ayırmak ve ortaya çıkarmak anlamına da gelmektedir. Bir önceki ayetteki vaadin açığa çıkmasını isteyerek meydan okumakta ve helak olmaktadırlar. Kâfirler, “Bu fetih günü ne zaman?” diye kıyameti veya helaki istemektedirler. Onlar bu kelime veya deyimleri meydan okuma amaçlı kullanıyorlar (32/Secde 28-29; 8/Enfal 19). Kur’an, Yecuc-Mecuc’un ortaya çıkmasını da bu kelimeyle ifade etmektedir (21/Enbiya 96). Kur’an gelmeden önce Kitap ehlinin kâfirlere karşı

kendilerine bir kitabın gelmesini beklemeleri ve istemeleri de bu kelimeyle ifade edilmektedir (2/Bakara 89). Dolayısıyla bu ayetteki fetih isteği, önceki iki ayette bahsedilen ve inananları yurtlarından çıkarmak isteyerek ilahî tehdide meydan okuyan kâfir zorbaların helak isteği olmalıdır. 16. ayette cehennem vaad eden ifadedeki zamirin de söz konusu helake matuf olduğunu düşünüyoruz. Kâfirlerin zulmünden bıkmış olan peygamberlerin ilahî kararı istemeleri de olabilir. “Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimizin arasını ayır; hükmünü uygula!” diye dua ettiklerini görüyoruz (7/A’raf 89; 26/Şuara 118).

11. Toplumun kibirli önderleri, yanlış yönlendirdikleri insanlara cevap verirken Allah’ın yol göstermediğini değil, yola iletmediğini söylemiş olmalıdır. Çünkü Allah herkese yol göstermekte fakat dileyen o yola yönelmekte, dileyen de karşı çıkmaktadır. Sapkın olan zayıflar, güçlü gördükleri önderlerine uyararak onlar gibi yüz çevirmekte ve sonuçta önderlerini suçlamaktadırlar. Her iki kesim de Allah tarafından zorla yola iletilmediği, sapkınlığı kendileri tercih ettikleri için güçlüler zayıfların sorumluluğunu yüklenmediklerini söylemektedirler. Aslında her iki kesim de sorumlu oldukları halde çaresizliklerini tartışmaktadırlar. Ortak sapkınlığın cezasını ortak ödemektedirler.

12. Şeytan insanı kışkırtsa da onun adına tanrılar üretmez. Müşrik, kendi tanrısını kendisi üretir. Çünkü şirk, insanların uydurduğu asılsız hayallerdir. Bundan dolayı şirk suçunu şeytan da üstlenmemekte ve inkâr ettiğini söylemektedir. Bu ifadenin bir benzeri 35/Fatır 14. ayette geçmektedir.

13. “Edalle” fiilinin bu çevirisi için bkz. 74/Müddessir 31; 9/Tevbe 115.

14. Ayetin hükmü umumi olduğu için “helak yurdu” ifadesi hem uhrevî, hem de dünyevî cezalar olarak değerlendirilmiştir (Buharî, Tefsir 71; Maverdî, *en-Nüket*).

15. Bir önceki cümleye bakılırsa zalimler müşrikleri saptırmak için ortaklar uydurmaktadır. Şimdilik faydalanın, yakında ateşe atılacaksınız, ifadesiyle birlikte düşünüldüğünde tanrıları çıkar aracı olarak uydurdukları anlaşılmaktadır.

16. Bu ayetin açıklaması için bkz. 2/Bakara 254.

17. Bu cümlelerde müşriklerin inançlarına gönderme yapılmaktadır.

18. Bu ayet, kültürel verimliliğin tarımsal verimlilikten daha önemli olduğuna, toplumsal değişimlerde inancın ve ilahî müdahalenin ne denli etkili olduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla müşriklere nankörlüklerini hatırlatırken müminleri nasıl iskân edeceğinin müjdelerini vermektedir. Hem bu ayette hem de 40. ayette namaza vurgu yapılmaktadır. Bu hem müşriklere hem de namazsız hale gelmiş Kitap ehline çok önemli bir eleştiridir.

19. Bazı tefsirciler, namaz kılma konusundaki yardım isteğinin, namazın sürekli kılınarak korunmasını sağlamaya dönük bir yakarış olduğu kanaatinde dirler (Âlûsî, *Ruhu’l-Maanî*).

20. Hz. İbrahim, babasına onun için dua edeceği konusunda söz vermişti (19/Meryem 48). Fakat müşrik olan babası için hidayetini isteme dışında dua etmenin yanlış olduğunu öğrenince bundan vazgeçmiştir (9/Tevbe 114, 115).

21. Bu ayet, suçluların psikolojisini tasvir etmek için kullanılan deyimlerden oluşmaktadır. “Muhtîne” kelimesi, suçlu birinin çağırıldığı yere çaresizce ve panik içinde

gelişini ifade etmektedir. Hayvanların suya veya otlığa doğru kafasını uzatıp koşmasından hareketle yapılan bir tasvir söz konusudur. “Tarf” kelimesi, bakış anlamındadır. “İrtedde” fiiliyle birlikte göz kırpmak anlamına gelen bir deyim olmaktadır (27/Neml 40). “Ef’idetühüm hevâ” deyiminin kelime çevirisi, “kalpleri boş” demektir. Türkçede “akıl baştan gitmesi” gibi deyimsel bir anlamın kastedildiğini düşünürüz (Zebidî, *Tâc*; Maverdî, *en-Nüket*; Zemahşerî, *Keşşaf*).

22. Son üç ayet, ilahî rahmeti ve mühleti acziyet olarak algılayan ve ilahî tehditlere meydan okuyan müşriklere son çağrılardır. Bundan önce zikredilen üç ayetse müminlere verilen rahmet ve açılım müjdeleridir. Bundan önce inen surelerin açılımı, bundan sonra inen Enbiya suresinin ilk ayetlerine bir hazırlık niteliğindedir.